

news letter

Pieter Cleppe:
Nový prezident EU
Herman Van Rompuy

Václav Klaus:
Zemřel poslední
velikán ekonomie
20. století

Ryszard Legutko:
EU potřebuje být
zachráněna před
sebou samou

Robert Holman:
Nobelova cena
za ekonomii
za rok 2009

Nový prezident EU – Herman Van Rompuy

Pieter Cleppe
šéf bruselské pobočky britského
think tanku Open Europe

Od prvního ledna 2010 má Česká republika nového prezidenta. Jistě, Václav Klaus je stále „prezidentem České republiky“, ale jak on sám správně prohlásil, Česká republika přestala být nezávislým státem, protože musel podepsat Lisabonskou smlouvu. Většinu lidí se pod názvem Evropská unie stále vybaví „mezinárodní organizace“, kterou také byla. Avšak jen málo lidí si uvědomuje, že od okamžiku, kdy Lisabonská smlouva vstoupila v účinnost, lze s přehledem tvrdit, že se stala „suverénním státem“, neboť Lisabonská smlouva jí udělila „právní subjektivitu“ a tudíž plnou schopnost vstupovat do vztahů s jinými státy a podepisovat mezinárodní smlouvy, kterou předtím neměla.

Kromě stálého obyvatelstva, definovaného území a vlády je toto čtvrtým prvkem, kterého je zapotřebí pro splnění definice státu podle Montevidejské úmluvy, která v mezinárodním právu představuje kodifikaci deklarativní teorie státnosti. EU by měla být považována za stát nejen právně, ale také fakticky vzhledem k jejím rozsáhlým pravomocím, které se týkají téměř všeho. Prezident Klaus je prezidentem pouze jedné ze složek tohoto nově vytvořeného federálního státu.

včetně těch v České republice, považován Van Rompuy. Nebylo by tedy vhodné, aby čeští občané věděli, jaké plány s nimi Van Rompuy má?

Výběr nového prezidenta neprobíhal zrovna transparentním způsobem – lotyšská kandidátka Vaira Vike-Freibergová uvedla, že proces výběru je „sovětský“ a jeden východoevropský diplomat jej srovnal s „luštěním toho, kdo je v milosti či nemilosti Kremlu, jaké probíhalo v 70. letech 20. století“. Proto Van Rompuy ve skutečnosti nenapsal žádný řádný volební program, a tak lze vycházet pouze z toho, co v minulosti o EU pronesl.

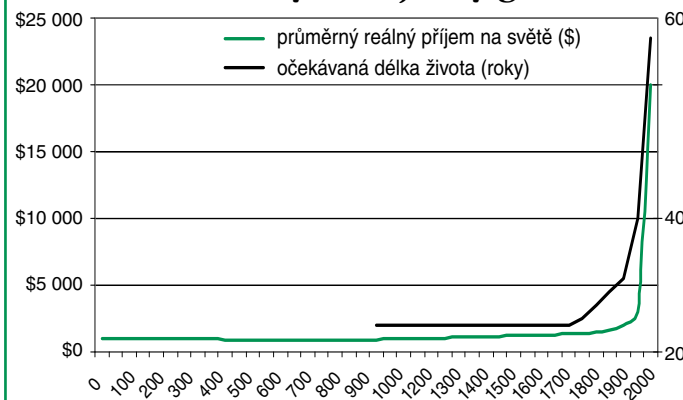
Za prvé se zdá, že rád sděluje své plány, které má s občany, na tajných setkáních. Těsně předtím, než byl zvolen, vysvětlil svůj nápad na financování rozpočtu EU prostřednictvím přímých daní EU na setkání bilderbergské skupiny, což je neoficiální,

„Sovětský“ výběr prezidenta

Do funkce „předsedy Evropské rady“ byl vybrán Herman Van Rompuy, bývalý belgický předseda vlády. Tato „Evropská rada“ působí vedle dalších složek státní moci Evropské unie, kterými jsou Rada ministrů, Evropská komise, Evropský parlament a soudní složka EU. Evropská rada, v jejímž čele je Van Rompuy, je nejdůležitější složkou, neboť – jak uvádí Smlouva o EU – „zajišťuje politické vedení Evropské unie“ (článek 15 Smlouvy o Evropské unii). Proto spíše by měl být za evropského prezidenta, který je prezidentem všech evropských občanů,

LEDNOVÝ GRAF CEPU

Skutečný hokejový graf

Pramen: CATO Institute, 2010

velmi utajovaná konference elity, určená pouze pro zvané. Ne že by bylo něco špatného na účasti na takovémto setkání, ale vnucuje se zde úvaha, že Van Rompuy možná tuší, že by s ním veřejnost nemuse-la souhlasit.

Při jednom případě vzácné otevřenosti byla zachycena jeho reakce na neschválení evropské ústavy v Nizozemsku a Francii v roce 2005, kdy údajně pronesl, že cítí velkou úlevu, že se v Belgii žádné referendum nekonalo. Řekl, že nesnáší debaty ve Francii a Nizozemsku, ve kterých objevil určitou demagogii, která „oslovuje i myslícího občana“. Ve stejné době Van Rompuy také přednesl projev v belgickém parlamentu, ve kterém řekl: „Pokračujeme s ratifikací evropské ústavy ve všech našich parlamentech, avšak musíme připustit, že v současné chvíli tento projekt skončil. Avšak to neznamená, že nemůžeme nadále tvůrčím způsobem pracovat v tom směru, který tato ústava ukazuje. Nevadilo by mi, kdybychom ústavu rozlámali na menší části, jen když bu-

deme postupovat ve stejném směru: ve směru, který znamená více Evropy.“ A tak se také stalo. Tolik ohledně jeho demokratického smýšlení.

Model pro celou unii

Dalším příkladem toho, jak rád provádí věci „zadními vrátky“, je výrok, který vyslovil kdysi v roce 1989 jako předseda Vlámské křesťansko-demokratické strany: „Jakmile bude uskutečněna ekonomická a měnová unie, realizace politické unie bude ještě více posílena jako logický a nezbytný doplněk Evropské měnové unie“ (De Tijd, 5. prosince 1989). Takže přeloženo do současné diskuse o tom, zda dostat z finanční tísň například Řecko, vyplývá z toho nepochybně, že Van Rompuy učiní vše, co je v jeho moci, aby zneužil situace, kdy je nějaká země EU ve finančních potížích, k tomu, aby prosazoval, že tyto ztráty se uhradí z federálního rozpočtu EU. Skutečnost, že daňoví poplatníci jiných evropských zemí by v takovém případě museli zaplatit za chyby vlády, kterou nevolili, nebude mít prázdňný význam.

Van Rompuy navíc nechce nechat země rozhodovat o jejich vlastním ekonomickém modelu. Anglosaský, švédský nebo východoevropský model – to vše by mělo zmizet. V roce 1998 napsal v jedné knize: „Model Porýní je omezen na země Beneluxu a Německo. Musí se stát modelem pro celou unii.“ („Obnova v hlavě a srdci: protichůdná vize“, Herman Van Rompuy, 1998, s. 59).

To je přesně v souladu s prohlášením jeho křesťansko-demokratické strany, v níž patřil vždy mezi vrcholné představitele. Toto prohlášení vyzývá k obrovským přesunům moci na EU s tím, že „přijímání rozhodnutí většinou se musí stát pravidlem, a to i v oblastech, které jsou tradičně velmi úzce spojeny s národní suverenitou, jako je například soudnictví, vnitřní záležitosti, fiskální záležitosti, sociální politika a zahraniční politika“. Tento dokument navrhuje, že „kromě eura musí být evropskými symboly nahrazeny také další národní symboly (státní poznávací značky, průkazy totožnosti, přítomnost více vla-

jek EU, jednorázové sportovní akce EU)“. Kritizovat určité formy nacionalismu je pravděpodobně prospěšné, ale to by nemělo znamenat, že se z člověka stane fanatický evropský nacionalista.

Pokud by někdo ještě měl pochybnosti, zda jsou plány Van Rompuyho ohledně evropského superstátu jen prázdňným řečením, možná by bylo dobré dát na slova francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho, který na jedné tiskové konferenci po jeho jmenování řekl toto: „Skutečně zjišťuji, že Hermanovy názory se shodují s mými: je to muž, který velmi přesně ví, kam míří. A pokud jej lidé kritizují za to, že není rozhodný a že je příliš pružný, riskují, že se dočkají velkého překvapení, velkého překvapení. Neplete si pojmy, nemyslete si, že tolerantní člověk, který je trochu zdrženlivý, možná trochu skromný, nemůže mít pevně přesvědčení.“ Toto asi hovoří za vše...

*Z angličtiny přeložil
Jan Křišťan.*

Zemřel poslední velikán ekonomie 20. století

Václav Klaus

V neděli 13. prosince nás ve věku požehnaných 94 let opustil prof. Paul Anthony Samuelson, poslední z velikánů ekonomie 20. století. Zásadně a nezpochybnitelně ovlivnil ekonomickou vědu jako takovou, ale – trochu paradoxně – přes spousty překážek, které tomu stavěl do cesty komunistický systém, od 60. let ovlivňoval chápání ekonomie i v naší zemi.

Věk Samuelsona

I já jsem se setkal s teoretickou ekonomikou, s tzv. economics, v éře, kterou ve své známé knize prof. Lekachman nazval „The Age of Samuelson“. Minimálně léta padesátá a šedesátá byla ve vědecké

ekonomii skutečně „érou Samuelsona“, i když – v hospodářské politice – byla érou Keynesa. Do jisté míry, ale ne úplně, to k sobě patřilo. Ideologicky, politicky, sociálně i hospodářsko-politicky byl Samuelson určitě keynesiáncem, sice sofistikovaný, ale přece. To naštěstí nebylo to nejdůležitější. Samuelson byl především pozitivní ekonom-vědec a ve vědě u něho ideologie ustupovala do pozadí. Když jsem v jedněch našich novinách viděl článek k úmrtí Samuelsona s názvem „Guru keynesiánů“, měl jsem pocit, že je to trochu nespravedlivé. Ovlivnil nás všechny, vědu jako takovou, nebyl

někým, koho následovala jen určitá myšlenková spřízněná skupina ekonomů.

Jeho přínos k hospodářské politice USA i jeho angažmá v Kennedyho administrativě byly do značné míry druhořadé, mohou být zapomenuty či opomenuty, ale jeho přínos k ekonomické vědě určitě přetrvá. I jeho známé, byť nepřímé polemiky v šedesátých letech s Miltonem Friedmanem, kdy se v časopise Newsweek pravidelně střídali se svými ekonomickými komentáři, Samuelson evidentně prohrával, protože v tom jeho komparativní výhoda nebyla. Skoro bych neměl připomínat ani to, co jsem citoval ve své nedávné knize „Kde začíná zítřek“. Ještě v polovině 80. let, v období, kdy v centrálně plánovanou ekonomiku nevěřil snad už vůbec nikdo, Samuelson napsal: „Co se počítá, jsou výsledky. A v tomto smyslu nemůže být pochyb

o tom, že je sovětský systém plánování mocným nástrojem, jak docílit ekonomického růstu.“ To už radši ani komentovat nebudu.

Prof. Samuelson byl v každém případě jedním z největších teoretiků ekonomie vůbec a podařilo se mu to předvést ve dvou, neméně důležitých rovinách – ve vysoce abstraktní, matematické ekonomické vědě i v učebnicové popularizaci této vědy. Málo kdo umí obojí.

Nobelova cena

Když byla v roce 1969 prvně udělena Nobelova cena za ekonomii, byli jsme všichni překvapeni, že ji nedostal Paul Anthony Samuelson, ale pochopili jsme, že už tehdy existovalo něco jako politická korektnost. Aby to nevypadalo špatně, první cenu musel dostat příslušník nějaké menší země – nobelovský výbor to vyřešil tak, že cenu

rozdělil mezi Nora Ragnara Frische a Holanďana Jana Tinbergena. Hned druhou však v roce 1970 dostal profesor MIT, P. A. Samuelson.

Jeho základním teoretickým dílem se stala už jeho dizertace z první poloviny čtyřicátých let s názvem „*Foundations of Economic Analysis*“. Tam uvedl – nikoli jako první, ale zato definitivně – do ekonomie matematiku. Jeho cílem bylo zobecnění a sjednocení ekonomie a převedení jejích základních – do té doby většinou jen slovně formulovaných – teorémů do rigorózního matematického jazyka. Od té doby už nebylo možné teoretizovat jinak. Samuelson byl inspirován fyzikou a i jeho znalosti matematiky byly na takové úrovni, že běžně publikoval v čistě matematických časopisech. Tím do značné míry „imunizoval“ teoretickou ekonomii od laiků a výrazně zvýšil latku pro „vstup do oboru“. Laik už teoretickou ekonomii od nástupu Samuelsona číst nemůže, stejně jako já nemohu číst teoretickou fyziku. Já si to uvědomuji a chovám se vůči tomu pokorně, mnoho lidí však podobnou pokoru vůči ekonomii nemá.

Bylo by zbytečné v tomto článku provádět rozbor jed-

notlivých Samuelsonových dílčích příspěvků, které s ním jsou a budou spojeny – od teorie všeobecné rovnováhy, přes teorii spotřeby, teorii kapitálu, teorii veřejných statků i mezinárodního obchodu. Jeho klíčovým přínosem bylo propojení neoklasické, vlastně marshallovské mikroekonomie s keynesiánskou makroekonomií. Je mnoho sporů o tom, je-li toto propojení skutečně důsledné a metodologicky čisté, ale před půl stoletím to tak vypadalo. V éře Samuelsona, tedy v období od čtyřicátých do sedmdesátých let, to bylo považováno za nesporné. A tak jsme se ekonomii učili i my.

Revoluce ve výuce

Tím se dostávám k Samuelsonovi jako tvůrci nejslavnější ekonomické učebnice v dějinách. Jeho „*Economics*“ vyšla prvně v roce 1948 a byla svým obsahem i formou revolucí ve výuce ekonomie. Od té doby byla znovu a znovu přepisována, doplňována a rozvíjena a od 12. vydání je jejím spoluautorem William Nordhaus. Dnes existuje vydání devatenácté. Až v posledních desetiletích vznikla řada konkurenčních, neméně dobrých, v lecčems snad i lepších učebnic, ale půl století

se svět – v překladech do více než čtyřiceti jazyků – učil ekonomii ze „Samuelsona“. V polovině šedesátých let skupina mladých ekonomů pořádala v Ekonomickém ústavu ČSAV každý čtvrtek – bez jakéhokoli pana profesora, protože žádný nebyl – semináře nad jednotlivými kapitolami této učebnice. Kniha byla v té době i přeložena a vydána ve formě několika set exemplářů jako vnitřní publikace Ekonomického ústavu. Už tehdy nás to zásadně poznamenalo a moje generace ekonomů se učila soudobou ekonomii právě touto cestou.

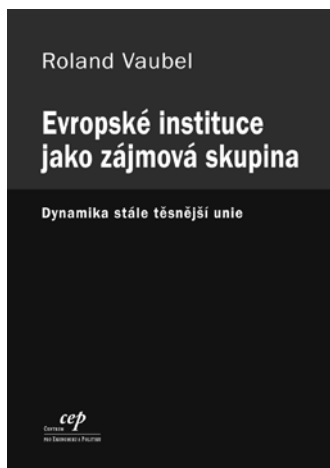
Podobná iniciativa vznikla v Ekonomickém ústavu v éře jistého politického tání v polovině osmdesátých let, kdy si totéž zorganizovala tehdejší mladá skupina ekonomů, ale tehdy už „profesoroval“ autor těchto řádků (v alternativě s A. Kotulánem). V té době jsme také znova začali učebnici překládat, ale vydat se podařilo až její 13. vydání v roce 1991 (s mou předmluvou). Napsal jsem v ní tehdy, že „věřím, že se studium této učebnice stane východiskem renesance ekonomie u nás, že bude znamenat významné zvednutí latky pro každého, kdo se chce pustit do diskuse ekonomické problemati-

ky a hospodářské politiky, že bude eliminovat ‚lidovou tvořivost‘ v této velmi seriózní vědní disciplíně a že bude zúžen prostor pro naše ‚ekonomické originalisty‘, protože čím více toho ekonomové vědí a umějí, tím méně sporu mezi nimi existuje.“ K tomu nemám co dodat, snad jen to, že u nás Samuelson do dnes ještě zcela nezvítězil. Agenturní zpráva oznamující jeho úmrtí obsahovala větu, že Samuelson svým dílem položil „základy moderní ekonomiky“. Splést si ekonomiku a ekonomii znamená neznalost Samuelsonovy učebnice.

A ještě poslední poznámka. Ve své předmluvě k jeho učebnici z 28. ledna 1991 jsem napsal, že nová vydání této učebnice už žádné zásadní změny nepřinesou, protože Samuelsonovi je už 75 let. To jsem se v „mladické nerozváženosti“ strašlivě mýlil. Do svých 94 let stačil ještě udělat šest dalších, výrazně přepracovaných vydání. Bude nám všem určitě chybět, a i když třeba já jsem jeho keynesiánské návrhy na léčení hospodářského cyklu a na úlohu státu v ekonomice nesdílel nikdy, bude chybět i mně.

EURO č. 51/2009,
21. prosince 2009

NOVINKY

CEP nabízí knihu „**Evropské instituce jako zájmová skupina**“ od profesora ekonomie na Univerzitě v Mannheimu **Rolanda Vaubela**. První část zkoumá hybné síly centralizace. Druhá část analyzuje Evropskou komisi. Třetí část rozebírá Evropský parlament. Čtvrtá část diskutuje Radu. Pátá část se zabývá Evropským soudním dvorem. Šestá část zkoumá Lisabonskou smlouvu a její alternativu. Předmluvu ke knize napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 75 stran.

CEP nabízí sborník „**Nová regulace finančních trhů – záchrana, nebo zkáza?**“, do něhož přispěli **Mojmír Hampl, Jiří Król, Josef Mládek, Pavel Kysilka, Dušan Tršiška, Václav Klaus, Miroslav Singer, Klára Hájková, Petr Musílek, David Marek, Lukáš Kovanda a Tomáš Munz**. V příloze je stanovisko ČNB k Larosiérově zprávě. Editorem je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 122 stran.

objednávky na www.cep.cz

EU potřebuje být zachráněna před sebou samotnou*

Ryszard Legutko
profesor Krakovské univerzity a
poslanec Evropského parlamentu

Nově zvolený šéf Evropského parlamentu ve svém inauguračním vystoupení připomněl otrěpanou metaforu, která už léta v evropském prostředí koluje a podle které integrace připomíná jízdu na kole: přestane-li cyklista šlapat, spadne – přestane-li se Evropa integrovat, rozpadne se. Není to příliš moudrá metafora: jakou hodnotu by měly instituce, jež by bylo třeba neustále měnit, neboť jinak by podlely dezintegraci? Velmi dobře však vystihuje myšlení mnoha lidí. Jak se tedy věci mají? Dospěli jsme už ke konci a EU po politických hrátkách s euroústavou či Lisabonskou smlouvou už o ničem dalším nebude chtít slyšet, nebo se spustí zahřívací kolo dalších sjednocujících reforem?

Evropský démos neexistuje

Předpoklad evropských byrokratů vychází z toho, že existuje něco takového jako evropská většina, a tedy evropský démos. Tento předpoklad, jak je známo, provází unijní myšlení už dávno: hovoří se o evropském občanství, o evropské identitě, vznikají evropské strany, euroústava zaváděla sjednocující symboliku, Lisabonská smlouva politické představitele ve funkcích prezidenta a ministra zahraničních věcí. Všechno by bylo absurdní, kdyby za tím nestál předpoklad existence dému.

Ten se však jeví jako falešný, a to dokonce už na první pohled. Nemáme společný jazyk, vyjma převážně prázd-

nově turistické cestování stále zůstáváme lidmi spojenými s určitými místy a národy nebo státy kontinuálně představují základní centrum skupinové identifikace.

Kdo strávil alespoň půl hodiny v Evropském parlamentu během plenárního zasedání nebo sledoval jednání Komise, ten nemohl přehlédnout, jak silně je tento předpoklad v politickém jazyce zakořeněn. O Evropě se vždy hovoří jako o něčem vyšším a důležitějším než to, co je národní, jako o něčem, co překračuje národní partikularismus. Právě představitelé evropského dému posledně svou většinou rozhodli, že budou bedlivě sledovat ohrožování svobody tisku v Itálii nebo ohrožování svobody homosexuálů na Litvě, i když menšina by se těmito věcmi raději nezabývala, neboť se netýkají evropského dému, ale dému italského a litevského, přičemž Itálie a Litva mají odpovídající nástroje k tomu, aby tyto záležitosti řešily, pokud je skutečně třeba je řešit.

Evropský parlament – soudě podle zkušeností parlamentů národních – by měl v podstatě představovat místo, v němž se projevuje vůle evropského lidu, v němž se tento lid utvrzuje jako společenství, rozhoduje o svých zájmech, v němž řeší případné konflikty a dosahuje porozumění. Existenci evropského parlamentu nebo vytvoření evropského politického jazyka by v takovém případě bylo možné chápat jako přirozený jev, příznivý pro vytváření evropského nadnárodního společenství.

Ale tento dojem je mylný. Především struktura EU vůbec nevychází z předpokladu, že existuje evropský démos. Základní a nejdůležitější evropskou institucí

je Rada, v níž zasedají představitelé všech vlád a států. Oni to jsou, kdo způsobem, který je širšímu okruhu lidí skryt, uskutečňují nejdůležitější rozhodnutí, pokud jde o právní a politické záležitosti. Na nižším stupni hierarchie se nachází Komise, která je evropskou kvazivládou, ale v praxi pouze uskutečňuje schválená doporučení Rady. Teprve na samém spodku se nachází Evropský parlament, který je nejméně důležitou institucí, poněvadž má nejméně pravomocí. Jeho faktická moc se omezuje na schvalování nebo nepřilíš podstatné modifikace projektů předložených Komisí nebo Radou, a to jen v některých záležitostech. Tento mechanismus se označuje velice vznešeně jako „spolurozhodování“, což je pochopitelně jen jedna z forem jazykové mystifikace.

Z této hierarchie je zřetelně vidět, že kdyby měl parlament být emanací evropského dému, potom nemá taková emanace v podstatě co říci; mnohem více toho mají k povědění emanace evropských vlád. Proti všemu zdání však Evropský parlament není emanací evropského dému. Je zřetelně vidět, že zdroj moci se rozlévá shora, to znamená od vlády, v unijním kontextu od Rady prostřednictvím vládních kanálů. Neexistuje žádný zvláštní tlak voličů na jejich evropské představitele, jak tomu je v případě zástupců v jednotlivých zemích. Neexistuje proto, že Brusel i Štrasburk jsou daleko a že zástupci v parlamentu mají tak či onak omezené pole působnosti. Množství klíčových evropských rozhodnutí probíhá bez účasti poslanců EP a voliči o nich nepřemýšlejí. Lidé volí své evropské představitele v souladu s volebními mechanismy v jednotlivých zemích a evropské záležitosti jsou málo srozumitelné a relativně málo atraktivní. Představitelé Evropského parlamentu tak

jen v mizivé míře reprezentují démos a v podobně nepatrném stupni jsou démem bráni v potaz.

Podřadná role parlamentu a odtrženost od voličů způsobují, že v EU neexistuje jev, který je nezbytně důležitý pro demokracii i pro zachování existence politického dému. Tímto jevem je demokratické kyvadlo: vláda přechází na základě výsledků voleb a navenek projevených sympatií periodicky z jedné rukou do druhé, jednou do rukou jednoho, jindy do rukou druhého křídla, jednou je u moci levice, jednou pravice. Tento mechanismus slouží politické hygieně a je formou kontroly lidu nad jeho představiteli. EU však podobný mechanismus postrádá, není vepsán do její struktury, a proto zůstává v rukou více méně stále stejné skupiny.

Trouble-makers a potížisté

Jazyk EU je jazykem většinovým, někdy až příliš brutálním. „Zde se rozhodujeme demokratickou neboli většinovou metodou,“ tato věta se mnohokrát opakuje jako odpověď na čas od času se objevující výhrady, že je přehlížen hlas menšiny. Výhrada tyranie většiny bývá okamžitě odmítnuta, neboť téměř všichni původci této tyranie jsou přesvědčeni, že menšiny jsou dobře chráněny, a když vyjadřují toto své přesvědčení, mají samozřejmě na mysli takové menšiny jako homosexuálové, transsexuálové, feministické organizace a jiné oblíbené skupiny dnešního politického folklóru.

Tato většina se považuje také za něco, co v sobě nese vyšší hodnotu než sama početní převaha. Považuje se za reprezentaci celku, a to v každém případě takového celku, který má evropskou legitimitu. Vzpomínám si, jak jsem se během kampaně při volbách do europarlamentu při diskusích setkával s jednou z kandidátek levice, která byla poslankyní již v minulém obdo-

* Přednáška pronesená 22. října 2009 v Praze na společné akci CEP, CDK a Polského institutu v Praze. Z polštiny přeložil Josef Mlejnek. Redakčně kráceno. Titulek a mezitituly jsou redakční.

bí a stačila si osvojit návyky a způsob myšlení evropských institucí. Když jsem prohlásil, že naším cílem – tj. cílem strany Právo a spravedlnost – je přispět k vytvoření konzervativní parlamentní skupiny, jež by mohla představovat určitou alternativu a jež by v delší perspektivě mohla rozbít kartelový monopol, odpověděla mi, že konzervativci přece už v parlamentu mají silnou frakci, Evropskou lidovou stranu (EPP). Odpověděl jsem jí, že zaprvé vážně pochybuji, je-li EPP skutečně konzervativní frakcí, a že, zadruhé, konzervativní kvalifikace je věcí samotných konzervativců, nikoli, například, levice; jiný-

Onen démos, o němž se hovoří, není démem reálným, tj. takovým, jaký je, ale démem takovým, jaký podle představ vládnoucí většiny být má. Vládnoucí většina konečkonců vytvořila rovněž něco na způsob ideologického monopolu, k němuž patří chápání Evropy jako ideologického společenství.

mi slovy, především já a moji kolegové můžeme hodnotit, jsou-li věci a zájmy konzervativců reprezentovány odpovídajícím způsobem, a ne, například, bývalí a současní komunisté. Stejně tak ona, a ne já, musí vědět, jsou-li odpovídajícím způsobem reprezentováni socialisté. Z výrazu tváře mé odpůrkyně jsem pochopil, že hovoříme každý jiným jazykem a že ona mne vůbec nechápe. Považovala za zcela samozřejmé, že současné politické spektrum je dané jednou provždy, zahrnuje levici, pravici a střed, a že ten, kdo to zpochybňuje, je buď ignorant nebo dobrodruh. Jako by říkala: My přece rozhodujeme, kdo je konzervativcem zasluhujícím fungovat v evropských institucích – a kdo jím není. Poměrně rychle jsem se přesvědčil, že podobné myšlení je typické a že všichni, kdo chtějí ve složení vládnoucí skupiny něco změnit, jsou, jak se mluví v kuloárech, „troublemakers“,

tzv. potíživé. Opozice u nás představuje obvykle součást systému. Ve staré parlamentní tradici se dokonce používá zdvořilého obratu „můj vážený oponent“. Zde oponent není vážený, ale má statut dobrodruha.

Vláda většiny, která přijala vyčerpávajícím způsobem reprezentující charakter, vytvořila zvláštní mechanismus, který je opakem mechanismu, fungujícího v demokraciích jednotlivých zemí. Prostředkem získání politického vlivu v těchto demokraciích je odlišování se od stávající vlády a hledání alternativy, ať už v podobě hesel nebo volebních seskupení, nebo prostřednictvím běžné opozice vůči vládě a vládnoucí straně. V EU spočívá hlavní tendence v přidružování se k hlavní skupině. Všichni vědí, že ten, kdo do ní nevstoupí nebo s ní úzce nespolupracuje, je odsouzen k nezdaru. Především toto přesvědčení se stalo součástí veřejného jazyka v zemích tzv. nové Evropy, tj. v zemích jako Polsko. EU je prezentována jako exkluzivní klub, do něhož lze vstoupit, nebo do něj nebýt připuštěn. Z toho důvodu se hlavní zbraní stalo strašení, co by se mohlo stát, kdybychom nebyli do klubu vpuštěni, a tedy byli marginalizováni, vytlačeni na periferii. Proto se straší pádem do Evropy druhé rychlosti, odebráním zdrojů z evropských fondů, nebo se dokonce ostrakizují konkrétní politici.

Základní výstrahou je nebýt „troublemaker“, ale zasloužit si od členů klubu pochvalu. Podobná varování konečkonců nezaznávají z úst samotných východoevropských politiků, ale tvoří součást pohrůzek ve výročích vlivných evropských politiků na adresu nepodřidivých kolegů. A když se podaří vstoupit do oné vládnoucí většiny, ať už do parlamentní frakce, nebo neformálního klubu evropských politiků, potom se, jak se říká, stáváme – my, Východoevropané – součástí skupiny, která má možnost jednat. Mimo tuto skupinu jsme bez šance. Z tohoto důvodu v menších a slabších

zemích prounijní postoj očekává ani ne tak realizaci vědomě stanovených projektů, jako spíše příslib účasti v jakémsi výjimečném a jediném středisku moci, a tedy i naplnění našich snů o velké roli, podporované strachem, že bychom mohli být vyvrženi na okraj. Unie se proto nejeví jako otevřený projekt, na němž máme participovat, ale jako předem připravený scénář, který lze pouze bezvýhradně přijmout nebo zcela odmítnout.

Ideologický monopol

Máme-li tedy v EU vládu většiny, co potom v takovém případě s oním evropským *démem*, který tvoří východisko mnohých aktivit a deklarací EU. Zdá se totiž, že onen *démos*, o němž se hovoří, není *démem* reálným, tj. takovým, jaký je, ale *démem* takovým, jaký podle představ vládnoucí většiny být má. Vládnoucí většina konečkonců vytvořila rovněž něco na způsob ideologického monopolu, k němuž patří chápání Evropy jako ideologického společenství.

Je už dávno známo, že Evropa v unijním diskursu vůbec neznamená to, co po staletí znamenala pro historiky, historiky literatury, umění,

„Jste proti Evropě,“ takové obvinění lze vyslechnout často, ale vůbec to neznamená, že by se obviněný snažil předělat Evropu na Asii, nebo Evropany odtrhnout od jejich dědictví, ale že se staví proti politické ortodoxii, jejímž téměř výlučným disponentem je ona zvláštní evropská většina.

historiky filozofie nebo institucí, a také pro představitele východoevropské opozice, kteří se odvolávali na Evropu, když čelili sovětskému útlaku a ideologické diktatuře nad minulostí. Evropa, to je Evropská unie, a ta je definována spíš formálně „demokratickými hodnotami“, „právy člověka“, „tolerancí“ nebo „otevřeností k druhým“. Lze se divit, proč se tak děje, proč

se Evropa rozhodla odmítnout, odložit, uzávkovat nebo dát stranou zásadní znaky svého dědictví a své identity. Proč proces výrazných institucionálních změn doprovází citelné oslabení evropské duše a její vlastní zpochybnění. Někteří v tom spatřují kocovinu po kolonialismu, jiní logické důsledky duchovních a intelektuálních procesů, které probíhaly odedávna. Touto oblastí se teď nebudu zabývat, pouze poznamenám, že ono omezování Evropy pouze na formální obsahy, byť si i na ně téměř všichni zvykli, mi připadá jako jeden z nejvíce znepokojujících jevů. Jeho důsledek – a tento názor jsem připraven obhájit – není pouze mentální změnou, ale představuje rovněž výrazné oslabení tvůrčí síly Evropy. Evropa byla nejsilnější tvůrčí silou tehdy, kdy věřila v sebe. Jakmile začala ustupovat a stahovat se, přestaly z ní vycházet důležité impulzy pro zbytek světa. Nyní přicházejí takové impulzy z Ameriky. Evropa i přes svůj špatně zakrývaný a povrchní antiamerikanismus je na nich silně závislá.

Mne však více zajímá jiný důsledek tohoto stavu věci. Následkem stáhnutí se Evropy a její definování sebe samé prostřednictvím takových formálních kategorií jako jsou „demokratické hodnoty“, je rostoucí role politiky. Takto chápaná ideologie evropskosti se stala výhodným nástrojem upevňujícím vládu většiny v EU. Působí tu mimořádně perfidní mechanismus, málokdy nahlížený, a proto stále účinný. Tato ideologie je totiž svým obsahem neobyčejně pluralistická, kategorie pluralismu konečkonců představuje vedle různorodosti, tolerance, otevřenosti atd. jedno z jejích základních hesel. Ale zároveň tato ideologie poskytuje příležitost ke kategorickému politickému hodnocení. Většina rozhoduje, kdo reprezentuje a kdo nereprezentuje demokratické hodnoty, většina rozhoduje, co tyto hodnoty stanoví, a co je ohrožuje: jinými slovy, většina rozhoduje, kdo je Evropanem a kdo jím

není. „Jste proti Evropě,“ takové obvinění lze vyslechnout často, ale vůbec to neznamená, že by se obviněný snažil předělat Evropu na Asii, nebo Evropany odtrhnout od jejich dědictví, ale že se staví proti politické ortodoxii, jejímž téměř výlučným disponen-tem je ona zvláštní evropská většina. Tímto způsobem se vytváří politicko-ideologický monopol, který ohrožuje svobodu myšlení a činnosti.

Nejúžasnější hrozbou pro integraci jsou nekritičtí euronadšenci, které pýcha dohání ke stále silnějšímu tlačení na integrační pedály, ke stále silicímú směřování k centralizaci, sjednocování a ideologické monopolizaci.

Dnes existuje jistý typ člověka, kterého ostatní i on sám ochotně označují za Evropana. Pro takového člověka je charakteristické, že všechno zná lépe a že je zcela imunní vůči všem původním impulzům zvenčí, že vidí svět výlučně dualisticky, neboť všechny lidi dělí na ty vlastní a na ty cizí, na ušlechtilé a moudré stoupence EU a na její hloupé a protivné odpůrce, že se bezpodmínečně řídí zásadou, že EU má vždycky pravdu, že neuznává žádné hranice zasahování evropské byrokracie do života občanů, že je neslychaně arogantní svým povrchním hodnocením, že všechny straší fašismem, že integraci chápe jako křížové tažení proti tmářské zaostalosti a že slova jako otevřenost, dialog, tolerance, práva člověka a pluralismus používá především jako obušku, aby zavřel ústa svým protivníkům.

Politická ortodoxie zabírá stále širší okruhy a podle zá-měrů jejich vyznavačů musí tvořit hlavní obsah identity nového vysněného budoucího evropského *děmu*. V budoucnosti musejí všichni Evropané věrně stát na její stráž a změnit se na potlačovatele reálných nebo potenciálních odštěpců. Takto chápané demokratické hodnoty mají promiknout našimi institucemi, našimi národy, našimi

společenstvími a posléze i našimi dušemi.

Tři scénáře

Budoucnost samozřejmě neznám a nebudu riskovat případné ověřování mých prorockých schopností. Podle mne existují tři možné scénáře. Prvním, a autora těchto slov nejvíce znepokojujícím scénářem, je úspěch výše popsaného předsevzetí při zachování v současné době převládajících tendencí. Může se naplnit předpověď vyslovená Alexisem de Tocquevillem v jeho knize o demokracii v Americe vydané v třicátých letech 19. století. Bude-li vláda většiny ve výše popsaném smyslu pokračovat a uspěje-li plán vytvořit novou politickou identitu soustředěnou kolem tzv. demokratických hodnot spojenou s odtržením od fundamentálních obsahů evropského dědictví, potom v Evropě vznikne to, co Tocqueville označoval jako „*despotisme bienveillant et doux*“, blahosklonný a umírněný despotismus, se silnými byrokratickými strukturami, které budou dopodrobna regulovat život jednotlivců a společenství nebo budou mít zakalkulovaný jejich pasivní souhlas a budou jim poskytovat různá upřednostnění, výhody a bezpečnost.

Druhým scénářem je násilná vzpoura a odstředivé tendence v EU. Vždy jsem tvrdil, že nejvážnější hrozbou pro integraci jsou nekritičtí euronadšenci, které pýcha dohání ke stále silnějšímu tlačení na integrační pedály, ke stále silicímú směřování k centralizaci, sjednocování a ideologické monopolizaci. Lze si představit i takovou situaci, že se objeví odmítavé a vzdorné reakce, hněv a násilí, jejichž následky lze jen těžko předvídat. Vedlejším produktem může být také ohrožení nepochybných úspěchů EU a otřesená stabilita evropské smlouvy. Podobná hnutí mohou projevovat obnovené nacionalistické tendence, nebo rozvíklávat stabilitu národních států prostřednictvím regionalismů.

Poslední a nejoptimističtější scénář předpokládá zracionalizování panujícího unijního mechanismu tím,

že většina bude zbavena monopolního postavení ve sféře vládnutí Unii i v oblasti ideologie. Jinými slovy se zřetelně stanoví jasná hranice suverenity států, jejichž respektování bude znamenat jednu ze záruk pluralismu. Vznikne také něco na způsob demokratického kyvadla, které poskytne možnost kontrolovat skupinu aktuálně vykonávající moc, možnost modifikovat dříve učiněná rozhodnutí a tím i větší možnost pro uplatnění politické prozíravosti. Tímto způsobem jednou provždy vypadne z politického jazyka ona nešťastná metafora rozjetého bicyklu integrace, který lze zastavit jen za cenu katastrofy. Zmizí rovněž nemoudré dělení na euroskeptiky a euronadšence a namísto toho se objeví běžná politická hodnocení vládnoucích politických uskupení, jak se to děje v demokratickém životě jednotlivých zemí.

Když Tocqueville psal svoji knihu, jevila se mu vize vzniku blahosklonného a umírněného despotismu jako nevyhnutelná. Zastánci prvního scénáře v Unii – přetvoření vlády

většiny ve vládu homogenizovaného evropského *děmu* – se rovněž odvolávají na nevyhnutelnost, ovšem s tou výhradou, že alternativou nemůže být nic jiného než katastrofa. Musíme mít nicméně na paměti, že politika byla už od starověku chápána jako oblast lidské svobody. Na nás, na našich rozhodnutích přece závisí osudy naší země i naší Evropské unie. Tuto pravdu si musejí vzít k srdci politici z východní Evropy, kteří až příliš často trpí komplexem kibice a aspiranta a podléhají panující integrační ideologii.

Mám za to, že evropský projekt je otevřeným neboli korigovatelným projektem. Jeho korektury jsou závislé na činech, a to rovněž na našich činech a našem působení. Vůbec to neznamená, že se nám naše předsevzetí musí nutně podařit realizovat. Ale stane-li se něco takového, to se dozvíme teprve tehdy, dokážeme-li vynaložit dostatečné úsilí pro to, aby se naše věc podařila. Evropská unie vyžaduje rozhodné úsilí – především proto, aby byla zachráněna před sebou samotnou. ■

Centrum pro studium demokracie a kultury nabízí knihu **Ryszarda Legutka „Ošklivost demokracie a jiné eseje“** (2009). Kniha shrnuje autorovy eseje publikované v předních polských časopisech a denících. První část popisuje vzpouru demokratického člověka. Druhá část zkoumá Západ a jeho nepřátele. Třetí část se ptá, kdo jsou Poláci. Předmluvu napsal ředitel Polského institutu v Praze Maciej Szymanowski. 320 stran. Objednávky na www.cdk.cz.

ZPRÁVA ZA SEMINÁŘE

Thomas Malthus – 175 let od smrti

Ve středu 9. prosince 2009 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář „Thomas Malthus – 175 let od smrti“. Na panelu, který moderoval prezident Václav Klaus, vystoupili profesor Vysoké školy ekonomické v Praze a člen bankovní rady ČNB Robert Holman, emeritní profesor Přírodovědecké fakulty UK Zdeněk Pavlík, Ilona Bažantová z Právnické fakulty UK a Marek Loužek z Centra pro ekonomiku a politiku.

Robert Holman nastínil život a dílo Thomase Malthuse. Ačkoli jeho teoretický přínos do klasické ekonomie není zdaleka tak významný jako přínos Adama Smitha nebo Davida Ricarda, je Malthusovo jméno daleko známější široké veřejnosti, a to díky jeho populační teorii. Kdyby byly zdroje obživy neomezené, zvyšovala by se populace geometrickou řadou. Avšak zemědělská produkce je podle Malthuse limitována úrodnou půdou a růst populace naráží na nedostatek potravin. Malthus věřil, že se ve společnosti prosadí preventivní bariéra populačního růstu – morální zdrženlivost. Malthus vystupoval jako aktivní odpůrce chudinských zákonů. Pesimistické vyznění jeho eseje o populaci odporovalo učení zakladatele klasické ekonomie Adama Smitha.

Zdeněk Pavlík ukázal, že ačkoli Malthus nebyl demograf, jeho význam pro demografii je srovnatelný s významem zakladatele této

disciplíny Johnem Grauntem (1620–1674). Při nedostatku demografických dat (první sčítání lidu v Anglii bylo až v roce 1801) si Malthus všiml zejména rostoucího množství obyvatelstva měst a chudoby jeho značné části. Vyjádřil hypotézu, že počet obyvatel se zvyšuje řadou geometrickou (neboli exponenciálně) a prostředky obživy řadou aritmetickou (lineárně). Jako každá kvantifikace, která je vždy zjednodušením reality, jednalo se i zde o velké zjednodušení velmi složité problematiky vztahu mezi počtem obyvatelstva a množstvím obživy. Malthus patřil ke společenským pesimistům. Za veškerou bídu a chudobu může pouze sexuální pud, který způsobuje rychlé přírůstky obyvatel a nedá se ovlivnit. Výsledkem je přelidnění a jeho další neblahé důsledky jako války, epidemie a hladomory.

Ilona Bažantová popsal vliv myšlenek Thomase Roberta Malthuse na české ekonomické myšlení. Vliv na české národohospodáře rozdělila do tří etap. První etapou bylo období od poloviny 19. století do cca 80. let 19. století, spojené se jmény F. L. Riegra, F. Bartoška a F. L. Chleborada, kdy na Malthuse pohlíželi v celé šíři jeho myšlenek jako na klasického ekonomu, následovatele Adama Smitha a v zásadě jeho učení z různých důvodů odmítali. Ve druhém období došlo k uchopení Malthusova populačního zákona českými ná-

rodohospodáři v období cca 80. let 19. století až počátek 20. století Antonínem Bráfem a Josefem Kaizlem. Ve třetím období první poloviny 20. století byl Malthus a jeho populační zákon zmiňován v učebnicích národohospodářské politiky a učebnici dějin ekonomického myšlení.

Podle **Marka Loužka** Thomas Malthus zůstal spisovatelem trvalé důležitosti a debata o něm stále pokračuje. Neomalthusiánské dědictví je stále živé, jak o tom svědčí obavy z přelidnění naší planety či teorie „limitů růstu“ Římského klubu. Problémem malthusiánských teorií je jejich staticčnost. Nebere se v úvahu, že populační problém vzniká především ve fázi modernizace, zatímco v tradiční i rozvinuté společnosti je populace spíše stabilní. Loužek nastínil polemiku Juliana Simona s Thomasem Malthusem. V malthusiánském přesvědčení se skrývá předpoklad, že lidé – nebo přinejmenším chudí lidé – se množí „přirozeně“ a „bez omezení“ v důsledku ničím

omezovaného pohlavního styku. Avšak jak sám Malthus v dalších vydání svého díla přiznal, lidé všude na světě o manželství, sexu a reprodukci hodně přemýšlejí.

Václav Klaus v diskusi označil konferenci v Kodani za nové malthusiánství. Malthus podcenil technický pokrok. Nebyl hlupák, ale odrážel obavy doby. Robert Holman potvrdil, že Malthusův duch je stále s námi. Ve 20. století se objevila nová forma malthusiánství, která předpovídá postupné vyčerpávání přírodních zdrojů. Zdeněk Pavlík vysvětlil, že Malthus popsal situaci před demografickou revolucí. Kdyby žil Thomas Malthus dnes, asi by se divil, neboť zemím nehrozí přelidnění, ale naopak zmenšování počtu obyvatel. Marek Loužek nastínil Kuznetsovovu hypotézu, podle níž ve fázi modernizaci dochází k rychlejšímu poklesu úmrtnosti než porodnosti. Populační problém vzniká ve fázi modernizace, zatímco v tradiční i rozvinuté společnosti je populace stabilní.

ML

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník „Jan Kalvín – 500 let od narození“, do něhož přispěli **J. Trojan, M. Bednář, S. Příbyl, M. Loužek** (editor sborníku), **P. Johnson, R. Hart, T. Evan, P. Keřkovský, P. Kohout a R. Míčka**. V přílohách jsou úryvky z díla Jana Kalvína – výňatek z „Institucí učení křesťanského náboženství“ (1536) a kapitola z „Malého pojednání o večeri Páně“. Předmluvu napsal prezident **V. Klaus**.

Cena: 70 Kč, 142 stran.

Předplatné na rok 2010

Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře. Základní cena předplatného činí 660 Kč. Sponzorské předplatné je od 1000 Kč. Předplatné lze hradit prostřednictvím převodu z účtu, složenkou, případně v hotovosti v kanceláři CEPu, nebo na semináři. Více viz

<http://www.cepin.cz>

NOBELOVA CENA ZA EKONOMII ZA ROK 2009

Robert Holman

člen bankovní rady ČNB a profesor VŠE

Loňskou Nobelovu cenu za ekonomii získali Američané Oliver Williamson a Elinor Ostromová. Oba byli oceněni za přínos do *economics of governance* – Williamson za přínosy do teorie firmy a Ostromová za analýzu společného vlastnictví (*commons*).

Elinor Ostromová

Elinor Ostromová, v historii první žena oceněná Nobelovou cenou za ekonomii, zkoumala, zda a za jakých podmínek může být společné vlastnictví efektivně obhospodařováno. Její výzkum jde proti závěrům mainstreamové ekonomie, která se zabývá dvěma modely: veřejným vlastnictvím pod regulací státu a soukromým vlastnictvím ovládaným zákony trhu. Tradiční přístup říká, že veřejné statky nemohou být poskytovány trhem, tradiční ekonomie veřejné volby zas dokazuje, že vládní řešení jsou méně efektivní než tržní.

Ostromová velice rozsáhlým empirickým výzkumem zjistila, že pravda mnohdy leží někde uprostřed, že svobodně konající jednotlivci jsou schopni vytvořit efektivní mechanismy řízení společného vlastnictví a jsou schopni efektivně řešit problémy *tragédie veřejného vlastnictví* (např. nadměrného využívání zdroje). Našla ve světě mnoho případů, kde je společné vlastnictví nějakého zdroje překvapivě dobře obhospodařováno. Samotní uživatelé zdroje totiž byli schopni dobrovolně vytvořit mechanismy a pravidla, která nadměrnému využívání zdroje zabráňují.

V některých případech se společné vlastnictví ukázalo být efektivnější než privatizace zdroje nebo jeho znárodnění. Tato pravidla a mechanismy ovšem potřebují

spontánnímu vývoji dlouhý čas a jejich monitorování a vynucování je úspěšněji vykonáváno insidery (společnými vlastníky) než outsidersy (vládními úředníky). Překvapujícím výsledkem výzkumu Ostromové také bylo, že ochota společných vlastníků dodržovat a kontrolovat efektivní pravidla hospodaření je velká, ačkoli z ní neplyne žádná velká materiální odměna. Společní vlastníci jsou ochotni nést i náklady jen pro to, aby sankcionovali *free ridery*.

Poselství Ostromové je blízké liberálnímu myšlení v tom, že společnost svobodných a odpovědných občanů je schopna vyvinout pravidla a mechanismy, které efektivně řeší problémy vlastnictví.

Ostromová pak poznatky svého výzkumu překlátila do teoretické roviny (teorie her) a také do laboratorních testů. Tím ovšem nejsou její závěry univerzální a jsou obtížně včlenitelné do obecné ekonomické teorie. Proto může být pro mnohé pozorovatele udělení Nobelovy ceny diskutabilní. Ostromová ani není ekonomka v pravém smyslu slova, pohybuje se na pomezí různých společenských věd. Přesto její ocenění vítají liberální ekonomové, zejména ti, kteří mají blízko k rakouské škole. Ostromová je obeznámená s přínosy rakouské školy a klade si podobné otázky jako kdysi Ludwig von Mises: proč některé instituce přispívají k míru a prosperitě a jiné ne? Dobře si uvědomuje rozdíl mezi zákony nastolenými státem a přirozenými zákony lidského jednání.

Ostromová neaplikuje matematické postupy metodologického pozitivismu, ale zkoumá společenské instituce „v terénu“. Tím přispěla do teorie veřejné volby, do institucionální ekonomie a i do teorie ekonomického vývoje (*development economics*). Pojímá člověka jako chybní ale učící se bytost. Na instituce se nedívá z pohledu státní architektury ale z pohledu spontánní evoluce. Poselství Ostromové je blízké liberálnímu myšlení v tom, že společnost svobodných a odpovědných občanů je schopna vyvinout pravidla a mechanismy, které efektivně řeší problémy vlastnictví. Mainstreamová ekonomie přitom není schopna tyto mechanismy začlenit ani do kategorie trhu ani do kategorie státu.

Oliver Williamson

Přínos Olivera Williamsona, který ve svých pracích ukázal, jak firmy přispívají k řešení konfliktů, je blíž čisté ekonomické teorii. Na firmu se dívá jako na jednu z alternativních forem uspořádání společenské kooperace, zejména z pohledu řešení konfliktů zájmů. Kupříkladu nevýhodou tržního uspořádání, kdy mezi sebou obchodují jednotlivci, je možnost nákladného dohadování a sporů. Na druhou stranu ve firmě může být zneužívána autorita nadřízeného při řešení konfliktu.

Williamson navázal na teorii firmy jiného laureáta Nobelovy ceny – Ronalda Coase. Coase vysvětlil, že firmy vzniknou tehdy, pokud mají individuální ekonomické transakce větší transakční náklady než transakce prostřednictvím firmy. Williamson tvrdí, že firmy vzniknou, pokud jsou tržní transakce komplexní, nestandardní, pokud jsou zúčastněné strany vzájemně závislé např. při vlastnictví aktiv, která mají hodnotu pouze v rámci firemního vztahu.

Williamson je sympatizantem Hayekova konceptu rozptýlených znalostí, Hayeka často cituje. Jeho koncept

specifičnosti aktiv, klíčový faktor určující hranice firmy, má blízko k rakouské teorii heterogenního kapitálu. Jeho teorie firmy ovlivnila moderní literaturu o anti-monopolním zákonodárství a tzv. *industrial organization*. U Williamsona firma už není „černou skříňkou“ jako v neoklasické ekonomii, ale je to hierarchická struktura, kde se organizují vztahy mezi jednotlivci podle potřeb podnikatele.

Williamsonovo dílo překonává soudobé (učebnicové) pojetí strategického řízení firem, kterým např. proslul Michael Porter z Harvardu. Williamson jako konkurenční výhodu firmy neakcentu-

Williamson je sympatizantem Hayekova konceptu rozptýlených znalostí, Hayeka často cituje.

je tržní sílu, ale spíše volbu efektivního vnitřního uspořádání. Zajímavým rysem Williamsonova přístupu je preference jasnosti a relevance oproti matematické formalizaci.

Společným rysem obou letošních laureátů je obecnější pojetí ekonomických transakcí, které nevznikají jen na trzích ale i také uvnitř agentur (spolků, firem). Pojetí vztahů uvnitř agentur jakožto ekonomických transakcí je dalším zobecněním a rozšířením ekonomického přístupu za hranice tradičního chápání ekonomie. Ekonomická analýza tak může přispět k pochopení různých forem spontánní společenské či institucionální organizace.

Mainstreamová ekonomie preferující matematické modelování se tolik nevěnuje institucím a jejich spontánní evoluci. Není proto nevýhodou, že oba letošní laureáti spojují různé disciplíny společenských věd – Ostromová přístupy politologie, výzkumu v terénu a ekonomie, Williamson přístupy ekonomie a práva. ■